

בבא קמא צ"א

הספק אם יש אומד לנזקין הגמרא הסתפקה אם יש אומד לנזקין או אין אומד לנזקין. או אין אומד לנזקין
האם למיתה צריכים לאמוד אם הנשמה יוצאת מחמת המכה
מחפץ זה או אינה יוצאת מחמת המכה, והוא מת מחמת חולשתו. אבל לא אומדים לנזקין, מפני שאפילו שמכה בחפץ אינה גורמת לנזק, לפעמים ניזוק במכה בחפץ כל שהוא. או שאין הבדל בין מיתה לנזקים וגם בנזקים אם המכה מהחפץ הזה לא גורמת לנזק כזה אינו חייב בנזק.

התנא מחשב מלמעלה למטה ובור שאין בו ומביאה הגמרא ראייה שאין אומד לנזקין. עשרה חייב בנזקין רק אם יש בו להזיק
ממה ששנינו, מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים, סתם בור הוא עשרה טפחים, אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים. היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור הוזק בו חייב ולכאורה התנא מחשב מלמטה למעלה, ושנינו שאם הבור עד עשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור והוזק בו חייב, אפילו בבור עמוק טפח בלבד. ואמרת הגמרא שהתנא מחשב מלמעלה למטה. ואומר שבבור עמוק עשרה יש כדי להמית, ובמעט פחות מעשרה כדי להזיק ולא כדי להמית, ולעולם יש אומד לנזקין. ובכל דבר ודבר צריך שיהיה באופן שהבהמה ניזוקית.

הכהו בכותל כנגד עינו אינו יוצא לחירת מפני שהוא הבעית את עצמו
ששנינו, הכהו על עינו וסימאו על אזנו וחירשו עבד יוצא בהן לחירות. הכהו בכותל כנגד עינו של זה ואינו רואה, כנגד אזנו ואינו שומע, אין עבד יוצא בהן לחירות. ולכאורה הטעם הוא משום שצריכים אומד ואינו נעשה סומא מחמת מכה כזו, אלא מזלו שהורע וראייה שיש אומד לנזקין. דוחה הגמרא, שהעבד אינו יצא לחירות משום שהוא נסתמא או נתחרש לא מחמת המכה שהאדון הכה אותו אלא משום שהוא הבעית את עצמו⁴¹⁴. כמו ששנינו בבבוייתא, המבעית את חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. כיצד תקע באזנו וחירשו פטור, אחזו ותקע באזנו וחירשו חייב, מפני שכשאחזו הוא מעשה שלו.

ה' דברים אומדים אותו אמדוהו ומביאה הגמרא ראייה שיש אומד לנזקין ממה והבריא מיד נותנים כל מה שאמדוהו
ששנינו, חמשה דברים אומדין אותו⁴¹⁵. ונותנין לו מיד, ריפוי⁴¹⁶ ושבת עד שיתרפא בית דין צריכים לאמוד כמה ראוי להיות

414 בתוס' הקשו אם כן מדוע נקט על עינו על אזנו, הוא הדין אפ' כנגד עינו וכנגד אזנו אם אחזו. ועוד קשה שמהתוספתא משמע שהוא גזירת הכתוב ולא מסברא זו. תוס'.

415 לא גורסים נזק וצער ובושת. רש"י.

416 וגם בריפוי יש אמד. תוס'.

נופל למשכב בחולי זה ומחייבים את החובל לתת לו מיד כל הריפוי והשבת ומזונות שצריך עד שיתרפא. (אמדוהו והיה מתנונה והולך אין נותנין לו אלא כמו שאמדוהו)⁴¹⁷. אמדוהו והבריא בזמן מועט יותר. נותנין לו כל מה שאמדוהו, מפני שמן השמים ריחמו עלי והתרפא קודם הזמן, וראיה שיש אומד לנזקין.

ואומרת הגמרא שאין ספק שאומדים לכמה זמן האדם נופל למשכב ממכה כזו ובכמה זמן הוא מתרפא. והספק היה אם אומדים את החפץ שהיכו בו. אם הוא ראוי לעשות את הנזק או לא. ומביאה הגמרא ראיה ממה ששנינו, שמעון התימני אומר מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים אף כל מיוחד שמסור לעדה ולעדים. וראיה שיש אומד לחפץ לנזקין ונפשט הספק אם יש אומד לנזקין.

וממה ששנינו בברייתא, אמדוהו נותנין לו כל מה שאמדוהו יש ראיה למה שאמר רבא. מי שאמדוהו לכל היום, והתרפא בחצי היום ויכול לעשות מלאכה נותנים לו את השבת של כל היום מפני שמחמת המכה לא היה ראוי לעשות מלאכה כל היום ומן השמים ריחמו עליו והתרפא קודם.

אמר רב פפא, המשנה אומרת רק שאם ירק והרוק הגיע בו עצמו חייב בושת, אבל כשנגע בבגדו לא. שואלת הגמרא, ויהיה כמו שביישו בדברים? אמרו בארץ ישראל משמו של רבי יוסי בר אבין, שמהמשנה ראיה שאם ביישו בדברים פטור מכלום.

הת"ק אמר הכל לפי כבודו לקולא הגמרא הסתפקה, האם התנא קמא שאומר הכל לפי כבודו אמר לקולא או לחומרא. האם הוא בא להקל ואומר שיש עני שלא מקבל כל כך. או לחומרא שיש עשיר שנותנים לו יותר. ומביאה הגמרא ראיה ממה שרבי עקיבא אומר, אפילו עניים שבישראל רואין אותן כאילו הן בני חורין שירדו מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב. והרי רבי עקיבא שלא חייב את פורע ראש האשה לתת אלא ארבע מאות וזו כתנא קמא ולא יותר. וראיה מכאן שהתנא קמא אמר לקולא⁴¹⁸.

שואלת הגמרא האם נותנים לחובל זמן? הרי רבי חנינא אמר, אין נותנין זמן לחבלות. ומדוע במעשה שבמשנה נתנו זמן למי שהסיר כיסוי ראש של האשה? עונה הגמרא, שלא נותנים זמן לחבלה שחסרו בה ממון, אבל לבושת שלא חסרו ממון נותנים זמן.

417 בתוס' לא גרסו את מה שמוקף בסוגרים. הגהות הב"ח.

418 שלעני לא נותנים כל כך, ורבי עקיבא אומר שגם לעני נמי נותנים כך. ומעשה באחד שפרע ראש האשה עניה כו'. אבל אם השיעור של ד' ארבע מאות נאמר לתנא קמא על הפחות שבעניים והכל לפי כבודו נאמר לחומרא לתת לעשירים יותר. ורבי עקיבא בא לומר שאפילו עני שבישראל יטול יותר מארבע מאות וזו. מדוע אינו מחייב את פורע ראש האשה לתת יותר. רש"י.

ר"ע א' שאחרים חייבים לא רק
בבושת אלא גם בחבלה

הגמרא שואלת על מה ששנינו במשנה שרבי
עקיבא אמר שאדם אינו רשאי לחבול בעצמו.

ממה ששנינו בברייתא, אמר לו רבי עקיבא צללת במים אדירים והעלית חרס⁴¹⁹
בידך, יגעת לפטור עצמך ולא העלית בידך כלום, אדם רשאי לחבל בעצמו? אמר
רבא, כאן בחבלה שאדם אינו רשאי לחבול בעצמו, כאן בבושת שאדם רשאי
לבייש את עצמו. שואלת הגמרא, הרי המשנה מדברת בבושת, ושנינו החובל
בעצמו אף על פי שאינו רשאי פטור⁴²⁰? מתרצת הגמרא, שרבי עקיבא אמר לו
שאחרים חייבים לשלם לאדם, לא רק בבושת הואיל ואדם רשאי לבייש את עצמו.
אלא גם בחבלה ממש שאינו רשאי לחבול בעצמו. כשבייש בעצמו וביישו אותו
אחרים אינם נפטרים.

תנאים נחלקו אם מתר לאדם לחבול שואלת הגמרא, האם אדם אינו רשאי לחבול
בעצמו

”או נפש כי תשבע לבטא בשפתיים להרע או להיטיב“, שמדבר בדבר הרשות⁴²¹,
שלומדים ממה שכתוב ”להרע או להיטיב“ מה הטבה רשות, אף הרעה רשות,
אביא נשבע להרע בעצמו ולא הרע. שגם מי שנשבע להרע לעצמו ולא הרע
חייב. ומכאן שאדם רשאי לחבול בעצמו? אמר שמואל, לא מדובר בנשבע לחבול
בעצמו אלא בנשבע ואמר 'אשב בתענית'. שואלת הגמרא, אם מדובר על הנשבע
שישב בתענית, והמקרה הדומה בהרעת אחרים הוא להשיבם בתענית. כמו
ששנינו שם, יכול נשבע להרע לאחרים ולא עשה יהא חייב תלמוד לומר ”להרע
או להיטיב“. האם אדם יכול להושיב אחרים בתענית? ואומרת הגמרא שאדם יכול
להושיב אחרים בחדר סגור בעל כרחם, ולמנוע מהם לאכול. שואלת הגמרא ממה
ששנינו בברייתא, איזהו הרעת אחרים אכה פלוני ואפצע את מוחו. אלא יש לומר
שתנאים נחלקו אם אדם רשאי לחבול בעצמו⁴²². יש תנא שסובר שאין אדם רשאי
לחבל בעצמו ויש תנא שסובר שאדם רשאי לחבל בעצמו.

הגמרא שואלת מיהו התנא שאמר שאין אדם רשאי לחבל בעצמו.
מיד נפשותיכם אדרש את דמכם
אם הוא התנא ששנה בברייתא על הכתוב : ”וְאֵךְ אֶת דַּמְכֶם
לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ“ רבי אלעזר אומר מיד נפשותיכם אדרש את דמכם. אולי מיתה
שונה ואסור לאדם להמית את עצמו, אבל אדם רשאי לחבול בעצמו. אלא התנא

419 שברי חרסים אין ראויים לכלום.

420 אע"פ שלא שייך בו חיוב וכי למי יתחייב, לעצמו, צריך לדחוק ולומר שאע"פ ששייך בו פטור משום שאינו
חס על עצמו. תוס'.

421 כמו שמפרשים בגמ' בשבועות. רש"י.

422 הברייתא והמשנה נחלקו בדברי ר"ע. ולא אומרים את התירוצים דלעיל, והקשו מי הוא התנא שאמר במשנה
שר"ע אומר שאדם אינו רשאי לחבול בעצמו. תוס'.

ששנה בברייתא, מקרעין על המת ולא מדרכי האמור⁴²³. אמר רבי אלעזר שמעתי שהמקרע על המת יותר מדאי לוקה משום 'בל תשחית'⁴²⁴. וכל שכן שאסור לאדם לחבול בגופו. ושואלת הגמרא אולי אסור לאדם לקרוע את בגדיו מפני שהוא הפסד שאינו חוזר. כמו שרבי יוחנן קרא לבגדיו 'מכבודתא', ורב חסדא כשהיה הולך בין הקוצים היה מרים את בגדיו ואמר, זה מעלה ארוכה וזה אינו מעלה ארוכה.

אלא אומרת הגמרא, שהוא התנא ששנה בברייתא, רבי אלעזר הקפר ברבי אומר, לומדים מהכתוב בנזיר "וְכָפַר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ". וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין. והלא דברים קל וחומר ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא⁴²⁵, המצער עצמו מכל דבר מכל דבר, המסגף עצמו בתענית על אחת כמה וכמה.

שורי הרגת נטיעותי קצצת א"ל אמרת רבה בר בר חנה שנה לפני רב, אמר לחברו שורי לי להורגו אמרת לי לקוצצו פטור הרגת נטיעותי קצצת. ואמר לו אתה אמרת לי להורגו, אתה אמרת לי לקוצצו פטור. ואמר לו, אם כן לא שבקת חיים לבריות, האם הוא יכול לומר כן!. אמר לו אם כן אמחקנה ולא אשנה דבר זה. אמר לו לא תמחוק אלא תפרש את הברייתא בשור שהמית אדם העומד להריגה בבית דין, ובאילן העומד לקציצה, אשירה או עץ הנוטה לרה"ר ועלול ליפול על אדם. והבעלים טוען אני רוצה לקיים את המצווה. וכאשר השני אומר אתה אמרת לי להרגו מסתמא שהוא אומר אמת⁴²⁶. וכמו ששנינו בברייתא שלומדים מהכתוב "וְשִׁפַּף אֶת דָּמוֹ וְכָסְהוּ בְעֶפְרָ" מי ששפך יכסה. ומעשה באחד ששחט וקדם חברו וכסה וחיבו ר"ג לתת לו עשרה זהובים⁴²⁷.

אמר רב, דקל שטוען קב תמרים ומעלה אסור לקצצו. ומק' הגמ' ששנינו, כמה יהא בזית ולא יקצצו רובע? עונה הגמרא, שאסור לקצוץ זית שטוען רובע הקב, מפני שהזיתים הם חשובים ביותר. אמר רבי חנינא, לא מת 'שיבחת' בני אלא מפני שקצץ עץ תאינה בלא זמנה.

אם מעולה בדמים לרורות לבנין מותר לקצצו אמר רבינא ואם היה מעולה בדמים, דמיו כעצים לבנין יקרים יותר משבח פירותיו מותר לקצצו.

וכן שנינו בברייתא, על הכתוב: "רַק עֵץ אֲשֶׁר תִּדְעַ עַי לֹא יֵעַץ מֵאֲכָל הוּא אֹתוֹ

423 ומביאים ראיה לא על איסור בל תשחית אלא שאסור לעשות כן אפ' לצורך כמו באשה שטפחה על ראשה וכן המקרע על מת. תוס'.

424 ושמואל קרע על רב תליסר איצטלי מפני שבצורבא מדרבנן שאני ואינו יותר מידי. תוס'

425 לכאורה משמע שגם נזיר טהור נקרא חוטא. וכן משמע בנזיר י"ט והדר נכתב בנזיר טמא מפני ששנה בחטא. וקשה שבנזיר דף ג' נאמר שר"א הקפר אמר שניזיר נקרא חוטא רק בנזיר טמא. ואור"ת שבנזיר טהור אינו נקרא חוטא מפני שהמצוה גדולה יתר מן העבירה ומכל מקום יש בזה קצת חטא. תוס'.

426 כיון שעומד לכך אינו מקפיד כל כך ושכח שאמר לו כך. רש"י.

427 בפ' כיסוי הדם מוכח שזוהו שכר הברכה. וי"ל שהברכה והמצוה הם דבר אחד. תוס'.

תְּשֻׁחִית וְכִרְתָּ וּבְנִיתָ מְצוּרָה. רק עץ אשר תדע זה אילן מאכל, כי לא עץ מאכל הוא זה אילן סרק. רק עץ אשר תדע. ולכאורה יש כאן מקרא מיותר שהיה לו לכתוב "רק אשר לא הוא מאכל". אלא הכתוב בא ללמד שאם אינך יודע עץ שקרוב למצור אלא הוא מותר לקצוץ גם אילן מאכל. וכי מאחר שסופנו לרבות כל דבר מזה ת"ל "כי לא עץ מאכל"? להקדים אילן סרק לאילן מאכל. יכול אפילו אם עץ המאכל מעולה בדמים לקורות אסור לקצוץ? תלמוד לומר "רק".

האריס של שמואל הביא לו תמרים, וכשטעם מהם אמר אני מרגיש בהם טעם של יין. וכאשר האריס אמר לו שהדקלים גדלים בין הגפנים, אמר שמואל הרי הם מכחישים את הגפנים כל כך, למחר הבא לי את מקורם, ⁴²⁸את הגזע שלהם ⁴²⁹. רב חסדא ראה דקלים שגדלים בין הגפנים, ואמר לאריסו, עקור את הדקלים. גפנים קונים דקלים, ואין דקלים קונים גפנים. מדמי היין אפשר לקנות קרקעות, ואי אפשר לקנות קרקעות מהשבח של גידולי הדקלים.

428 ללשון ראשון ברש"י שמואל אמר שהתמרים מכחישים את הגפנים ושיביא לו את גזעיהם. ללשון אחר אמר לו שיקצוץ את הדקל ויביא לו לאכול את הקור שגדל סביב השרשים של הדקלים.

429 כאן משמע שהגפנים עדיפים מדקלים ואילו במסכת כתובות לענין נכסי מלוג משמע שגפנים גרועים מדקלים. וי"ל שאם טורחים יש בגפנים ריוח גדול יותר אבל בעל בנכסי אשתו חושש להוציא הוצאות רבות. ועוד מפרש ר"ת שהדקלים מתקיימים לזמן רב יותר ובנכסי מלוג צריך דבר המתקיים. תוס'.

